

ЛУЦАН А. В.,
магістр права,
аспірантка кафедри міжнародного
та європейського права
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 341.231.14-055.2:341.32
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.6.45>

ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Стаття присвячена гендерній проблематиці в умовах громадсько-воєнних відносин. Обговорюється питання міжнародного законодавства та сучасний стан щодо захисту прав жінок під час збройних воєнних конфліктів. Обґрунтовано, чому жінки потерпають в такий час що ненайбільше. Підкреслено, що рівень дискримінації жінок зазвичай підвищується, як і шанси стати жертвами порушень прав людини та насильства. Встановлено форми гендерно-обумовленому насильств, від яких можуть потерпати жінки під час збройних конфліктів та воєнних дій.

Аналізується законодавче регулювання особливостей, потреб та проблем жінок під час збройного конфлікту як вразливої категорії населення, що найбільше потерпає в таких умовах.

Обговорюються деякі можливості щодо захисту жінок-військовополонених. Ризики залишаються до такої категорії як жінки-біженки та жінки-переселенки. Вони знаходяться у в зоні підвищеного ризику порушення прав людини внаслідок послаблення захисту з боку держави та органів місцевої влади. Наголошено, що жінки представляють потужний потенціал як для захисту країни так і для реалізації питань встановлення миру. При цьому велика частина жінок не є пасивними спостерігачками. Вони виконують активні функції, а саме, служать у збройних силах, правоохоронних органах, добровольчих батальйонах. Жінки складають більшість волонтерських груп та організацій, надаючи допомогу як військовим, так і громадянам, що залишилися на тимчасово окупованій території, а також внутрішньо переміщеним особам.

Проблемою є також обмеженість можливостей в отриманні постраждалими від різних видів насильства соціальної, медичної, психологічної та інших видів допомоги за місцем їх проживання в силу відсутності або слабкості такої інфраструктури. Робиться висновок, що участь жінок в ухваленні рішень щодо миру та конфліктів є вагомою і сприяє відведенню та пом'якшенню таких конфліктів, пост-конфліктній відбудові, а також встановленню миру. Саме тому жінки мають вірити в свої сили та включатись в миротворчий процес на всіх рівнях суспільного та політичного життя.

Ключові слова: захист прав жінок, міжнародні збройні конфлікти, гендерна рівність, гендерне насильство, жінки на війні, жінки-військовополонені.

Lutsan A. V. Features of the protection of women's rights in an armed military conflict

The article is devoted to gender issues in the context of civil-military relations. The issue of international legislation and the current state of protection of women's rights during armed military conflicts are discussed. It is justified why women suffer

the most at such time. It is emphasized that the level of discrimination against women and chances of becoming victims of human rights violations and violence usually are usually increases. The forms of gender-based violence that women can suffer during armed conflicts and hostilities have been established.

The legislative regulation of the characteristics, needs and problems of women during an armed conflict as a vulnerable category of targeting, which suffers the most in such conditions is analyzed in the article.

Some possibilities for the protection of women prisoners of war are discussed. Risks remain in such category as refugee women and Pecelen women. They are in the zone of increased risk of human trafficking as a result of the lack of protection from the government and organized crime. It is emphasized that women represent a powerful potential both for the protection of the country and for the implementation of the issues of peace establishing. At the same time, most women are not passive observers. They perform active functions, namely, serve in the armed forces, law enforcement agencies, volunteer battalions. Women make up the majority of volunteer groups and organizations, providing assistance to both military personnel and citizens remaining in the temporarily occupied territory, as well as internally displaced persons.

The problem of limited opportunities for victims of various types of violence to receive social, medical, psychological and other types of assistance at their place of residence due to the lack or weakness of such infrastructure were discussed as well. It is concluded that the participation of women in decision-making regarding peace and conflicts is significant and contributes to the removal and mitigation of such conflicts, post-conflict reconstruction, and peace. That is why women should believe in their strengths and be included in the peacemaking process at all levels of social and political life.

Key words: protection of women's rights, international armed conflicts, gender equality, gender violence, women and war, women prisoners of war.

Вступ. Як показують чисельні дослідження різних авторів, під час війни, збройних конфліктів, воєнних заворушень першими потерпають жінки. Побиття, звалтування місцевих жінок сприймається як символ перемоги над загарбаним суспільством.

Конфлікти та ситуації нестабільності посилюють вже існуючі моделі дискримінації по відношенню до жінок піддаючи їх високому ризику стати жертвами порушень прав людини. У збройних конфліктах або в умовах політичної міжусобиці насильство по відношенню до жінок набуває жорстоких форм. В останнє десятиліття міжнародне співтовариство приділяє значну увагу взаємозв'язку між обумовленим статевою приналежністю насильством і конфліктами. Конфлікти мають далекосяжні наслідки для здійснення жінками своїх прав людини: громадянських, політичних, соціально-економічних [2, с. 98]. Тому вони мають ретельно і всебічно досліджуватися як в міжнародному праві, так і в суміжних науках. Жінки, крім всього, стали приймати участь у воєнних діях та збройному протистоянню безпосередньо наприклад, курдські жінки у війні в Сирії, жінки-військовослужбовці в Ізраїлі та Україні.

Незважаючи на те, що в усьому світі активізувалися зусилля по боротьбі з гендерним насильством під час конфлікту і в постконфліктний період, жінки продовжують піддаватися гендерно-обумовленому насильству в таких формах як звалтування, сексуальне рабство, викрадання або торгівля людьми, примусова вагітність або примусове переривання вагітності, а також залишаються об'єктом зловживань сексуального характеру в умовах конфлікту [3, р. 11-12]. При цьому актуальність проблеми посилюється з посиленням протистоянь у світі.

Постановка завдання. Жінки під час війни є більш вразливою категорією населення, яка найбільше потерпає в таких умовах. Вони приймають участь також і в бойових діях: як і чоловіки вони також стають в військовополоненими. В статті [5] розглядається положення

про захист жінок-військовополонених. Жінки-біженки та жінки-переселенки знаходяться в зоні підвищеного ризику порушення прав людини у внаслідок послаблення захисту з боку держави та органів місцевої влади. Було наголошено, що жінки представляють також потужний потенціал для захисту країни та встановлення миру. Важливим в цих питаннях має бути міжнародне гуманітарне право, яке часто порушується під час війн. Треба акцентувати увагу як на самому законодавстві з цих питань, так і на дослідженнях до їх змісту і вирішень. Серед наукових робіт, які стали важливим підґрунтям представленого дослідження в різний час й в різному контексті, є, передусім, праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, в яких розглядалися питання воєнного полону, зокрема жінок. До них можна віднести роботи таких авторів як: С.Л. Єгоров, Р. Аби-Сааб, А.Г. Григор'єв, М.В. Грушко, В.І. Лісовський, І.І. Котлярів, Л.Д. Тимченко та інші. У статті [5] порушується питання захисту жінок-учасників воєнних дій у випадку полонення. Автор робить висновок про необхідність усунення прогалин у міжнародному гуманітарному праві щодо правового положення жінок-військовополонених шляхом прийняття нових норм, які б відповідали вимогам особливого гуманітарного захисту специфічної категорії військово-полонених. Важко не погодитися, але добре відомо, що війна часто «усе списує» і змушує починати знову з чистого аркуша. Зазначимо, що гендерна проблематика у громадсько-воєнних відносинах в теперішній час стає вельми актуальною і потребує ретельного вивчення.

Метою статті є обговорення законодавчого регулювання, в першу чергу особливостей, а також потреб та проблем жінок під час збройного конфлікту з позицій міжнародного права та реалій, які створюються війною.

Результати дослідження. Дослідження різних авторів показують, що, хоча чоловіки та хлопчики теж стають жертвами гендерного насильства, переважна більшість жертв цього насильства становлять жінки (див. [1, с. 22-29]).

Так, Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок в своїй загальній рекомендації № 19 (1992) визнав, що «війни, збройні конфлікти і окупація територій часто ведуть до зростання проституції, торгівлі жінками та сексуальних посягань на жінок, що вимагає конкретних заходів захисту і покарання». Подібного роду насильство здійснюють як державні, так і недержавні суб'єкти. Згвалтування та інше сексуальне насильство також зазвичай застосовуються всіма сторонами конфлікту в якості тактичного засобу ведення війни з метою залякати і принизити супротивника. Крім того, в період конфлікту різко зростають побутове насильство і сексуальні зловживання [4, с. 11].

Гарантіями захисту прав і свобод жінок в умовах збройного конфлікту є система норм, принципів та вимог, різноманітних правових та організаційних механізмів (процедур), завдяки яким забезпечується соціально-правова захищеність особи, що функціонують з метою забезпечення найсприятливіших умов для реалізації конституційно закріпленого статусу людини в умовах збройного конфлікту. В зв'язку з цим має сенс звернути увагу на міжнародні нормативно-правові акти, що регулюють положення жінок під час воєнних конфліктів. Так основними міжнародними документами щодо забезпечення безпеки жінок є: Загальна декларація прав людини (1948 р.); Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами (1949 р.); Женевська конвенція щодо захисту цивільного населення під час війни (1949); Декларація ООН про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах та в період збройних конфліктів (1974 р.); Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» (CEDAW або Жіноча конвенція) (1979 р.); Декларація ООН про викорінювання насилля стосовно жінок (1993 р.); Платформа дій задля рівності, розвитку і миру (1995 р.) та Пекінська декларація (1995 р.); Факультативний протокол до Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1999 р.); Декларація Тисячоліття ООН (2000 р.). Серед міжнародних документів, які безпосередньо стосуються захисту прав жінок у період збройного конфлікту є: Резолюція РБ ООН 1325 є основою для надання мандатів з проблем жінок, миру і безпеки підтверджує ідею захисту жінок та підвищення їхньої ролі в запобіганні та вирішенні конфліктів (2000 р.); Резолюція РБ ООН 1820 яка вперше в історії порушила

проблему сексуального насильства в умовах конфлікту акцентує увагу на тому, що сексуальне насильство в умовах конфлікту є військовим злочином (2008 р.); Резолюція РБ ООН 1888 акцентує увагу на необхідності забезпечувати захист жінок і дітей від сексуального насильства в умовах збройного конфлікту (2009 р.); Резолюція РБ ООН 1889 підтверджує необхідність щодо розширення участі жінок у політичних процесах (2009 р.); Резолюція РБ ООН 1960 розширює і поглиблює тему боротьби з сексуальним насильством в контексті проблем жінок, миру та безпеки (2010 р.). Так, останні три вище зазначені резолюції були зосереджені на запобіганні сексуального насильства в умовах конфлікту і боротьби з ним. Було створили відповідну структуру ООН: був призначений спеціальний представник з питань про сексуальне насильство в умовах конфлікту; заснована група експертів з питань верховенства права та сексуального насильства в умовах конфлікту, що працює з ООН на місцях і сприяє національним властям в зміцненні верховенства права; розміщені радники щодо захисту жінок; і засновані механізми моніторингу, аналізу та звітності. У згаданих резолюціях Рада Безпеки зазначила, що акти сексуального та гендерного насильства можуть використовуватися в якості тактики тероризму (резолюція 2242, прийнята в 2015 р.). Було виокремлено взаємозв'язок між торгівлею людьми, сексуальним насильством, тероризмом і транснаціональною організованою злочинністю (резолюція 2331, прийнята в 2016 р.). 20 липня 2018 р. Спеціальний представник Генерального секретаря ООН з питань про сексуальне насильство в умовах конфлікту та Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок підписали Концептуальні рамки співпраці – документ, який підтверджує загальні зобов'язання щодо заохочення і захисту прав жінок і дівчат, які постраждали від сексуального насильства в умовах конфлікту.

Особливо беззахисними перед негативними наслідками збройного конфлікту реально першочергово стають жінки-матері неповнолітніх дітей та вагітні жінки. Дуже часто сам стан вагітності чи наявність дитини використовується учасниками збройного конфлікту як засіб шантажу, погрози для примусу жінки вчинити певні небажані для неї дії. Серед міжнародного законодавства, що спрямоване на підтримку таких жінок можна відзначити Четверту Женевську Конвенцію, яка передбачає, що вагітні жінки та матері малолітніх дітей повинні одержувати додаткове харчування згідно з їхніми фізіологічними потребами. Матерів малолітніх дітей повинні приймати в будь-якій установі, здатній забезпечити їх належне лікування та медичну допомогу, рівноцінну тій, що отримує населення [6, с. 103]. Це положення має на меті запобігти негативній практиці, що мала місце під час Другої світової війни.

Серед числа жертв військових конфліктів не треба забувати про таку категорію як військовополонені. В цій площині особливо детально дослідження вимагає питання стосовно захисту жінок-військовополонених. Зазначимо, що зазначене питання розглядали такі вчені як Ф. Криль, В.Ю. Калугін [11] та М.В. Грушко [5]. Якщо своєчасно надати відповідний захист специфічній категорії військовополонених, то можна сподіватися на зменшення потреб у наданні допомоги в подальшому «постконфліктному світобудуванні». Хоча як ми бачимо з сьогодення, лише нормативно-правових актів недостатньо для дієвого впливу, найбільш важливою є здатність країн дотримання таких актів.

Особливістю збройних конфліктів ХХ та ХХІ століть є активна участь жінок у конфліктах у якості комбатантів, що у свою чергу призводить до появи жінок-військовополонених. Найбільш інтенсивно намагаються захистити жінок-військовослужбовців сили НАТО, де їх служить у значній кількості. Саме нормативні акти, прийняті НАТО, першими почали регулювати окремі аспекти, пов'язані з гендерними питаннями несення військової служби жінками. Зокрема, у 1976 році було створено Комітет із питань жінок у збройних силах НАТО, який у 2009 році отримав назву Комітет НАТО з гендерних питань [16]. Жінки користуються захистом як особи зі складу збройних сил у тому випадку, якщо вони захоплені в полон ворогом і знаходяться під вартою, так і представники цивільного населення у випадку інтернування. Однак право визнає необхідність надання жінкам особливого захисту відповідно до їхніх особливих потреб [13].

Починаючи з 1929 р., міжнародне гуманітарне право надає жінкам саме особливого захисту. В цьому році держави, які прийняли Женевську конвенцію про поводження з військовополоненими, спробували врахувати нове явище, а саме, участь досить великого числа жінок у війні 1914-1918 рр. Цей міжнародно-правовий документ містив два положення ст. ст. 3 і 4, які могли мати важливе значення для положення жінки-комбатанта в умовах полону. Зазначені статті закріплюють перші принципи поводження з жінками- військовополоненими, а саме про те, що «До жінок слід відноситись з усією повагою відповідно до їх статі» (ст. 3) та «Відмінність у поводженні з військовополоненими припустимі лише в тому випадку, якщо такі відмінності засновані на військовому званні, стані фізичного або психічного здоров'я, кваліфікації або статі тих, хто користується їх перевагами» (ст. 4). Згодом принцип поваги відповідно до статевої належності, що міститься в ст. 3, стає доповненням основного принципу рівності чоловіків і жінок, що знаходить своє місце в подальших міжнародно-правових актах гуманітарного характеру [12]. Для того, щоб у разі захоплення в полон жінки вважалися комбатантами, які в подальшому мають право на статус військовополонених, вони повинні відповідати певним умовам, зокрема, входити до складу збройних сил сторони в конфлікті. Проте до сьогодні призов жінок до збройних сил як комбатантів зазвичай широко не практикувався. У зв'язку з визнанням принципу рівноправності чоловіків та жінок за ознакою статі була не включеною в документ в врахованою можливість того, що в майбутньому все більше жінок будуть брати участь у воєнних діях. Можна відзначити Ізраїль, як єдину країну з обов'язковою військовою службою для жінок [5]. Свіжим прикладом як ми бачимо стала і Україна, де участь у воєнних діях для жінок не є обов'язковою, проте ми можемо спостерігати значну кількість жінок у лавах ЗСУ. Деякі категорії жінок також підлягають постановці на військовий облік.

Міжнародне гуманітарне право юридично закріплює основний принцип рівності чоловіків і жінок, розробляючи його в пунктах, що забороняють дискримінацію. А саме ст. 16 III Женевської конвенції і ст. 75 Додаткового протоколу I, а також ст. 4 Додаткового протоколу II передбачають поводження без будь-якої несприятливої різниці, заснованої на ознаках статі. Вказується також, що з жінками слід поводитись у всіх випадках не гірше, ніж з чоловіками. Це означає, що жінки користуються всіма правами та свободами, які надаються спеціальним міжнародним актом – Конвенцією про поводження з військовополоненими. Відповідно до цього забороняються будь-які дискримінаційні заходи, що витікають із застосування Конвенції, тобто жінки-військовополонені володіють правом на захист прав і свобод, як і військовополонені чоловіки.

Як зазначає Грушко М.В., принцип рівного поводження доповнюється ще одним принципом, який декларує, що «до жінок слід відноситись з усією повагою відповідно до їх статі» (ст. 14 III Женевської конвенції). Особливо потрібно звернути увагу на те, що досі III Женевська конвенція не містить юридичного визначення цієї особливої поваги, але незалежно від статусу, що надається жінкам, воно включає певні поняття, такі, як фізіологічні особливості, честь і моральність, вагітність і пологи [5].

Крім того, у III Женевській конвенції зазначається, що з військовополоненими взагалі слід поводитись гуманно, забороняється спричиняти їм фізичні каліцтва або піддавати медичним і науковим експериментам, якщо це не виправдано медичними міркуваннями на користь даної особи. Особливо звертається увага, що військовополонені не повинні без необхідності наражатися на небезпеку в очікуванні евакуації із зони бойових дій. Але як показує сьогоденна ситуація в Україні на практиці це зовсім не так у реаліях війни. Ніщо не може перешкодити державі, що тримає в полоні, встановити для жінок менш сувору систему відбуття дисциплінарних покарань, ніж для чоловіків, і при цьому в більш сприятливих приміщеннях. Така відмінність за ознакою статі не вважається такою, що суперечить загально-визнаному принципу міжнародного гуманітарного права, що забороняє будь-яку дискримінацію. Підсумовуючи наведене, слід зазначити, що жінки, які беруть участь у воєнних діях, так само як і чоловіки перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права з того моменту, коли вони потрапляють під владу противника.

Жінки як військовополонені належать до вразливої категорії жертв збройних конфліктів та їх наслідків. Однак останніми роками помітно зменшився інтерес до питання захисту жінок-військовополонених, але сьогодні викликає серйозне занепокоєння міжнародного співтовариства щодо цих питань.

Постає проблема заповнення прогалів в міжнародному праві щодо правового положення жінок-військовополонених шляхом впровадження відповідних норм у національне законодавство. В українському законодавстві норми про поведіння саме з жінками-військовополоненими в період збройних конфліктів знаходяться на стадії розробки. Звичайно слід брати до уваги особливості категорії полонених. Тому є підстави для постановки питання про розробку, наприклад, правил обміну саме жінок як полонянок або звільнення воюючими сторонами, з огляду на обставини їх здоров'я, як у документі міжнародного, так і національного характеру.

Міжнародне гуманітарне право, безумовно, надає жінкам той мінімум захисту, якого потребує ця категорія полонених. На них поширюється дія як положень, які передбачають загальний захист жертв війни, так і спеціальний захист. Однак, незважаючи на формальне закріплення питань поліпшення становища жінок-військовополонених, залишається проблема їх фактичного дотримання, оскільки, як ми можемо спостерігати, сьогодні жінки є найменш захищеними саме під час збройних конфліктів.

Міжнародний Комітет Червоного Хреста дійшов висновку, що саме жінки які позбавлені волі піддаються найбільшій небезпеці під час їхнього арешту або захоплення в полон, а також наступним за цим допитом, починаючи від погроз згвалтування з метою домогтися «свідчень» до самої реалізації даної погрози.

Що стосовно теперішньої ситуації в Україні хочеться звернути увагу на Резолюцію Європарламенту про вплив війни проти України на жінок від 5 травня 2022 року [15]. В ній Європарламент рішуче засудив військову агресію РФ проти України і констатував величезний вплив війни в Україні на жінок загалом, а також навів детальні приклади таких наслідків. Європарламент вказав, що війна призвела до складного становища і порушення прав як тих жінок, які прибули до країн ЄС як біженки, так і тих, котрі залишилися в Україні. Європарламент засудив будь-які воєнні злочини, які вчиняються проти цивільного населення, зокрема жінок та дівчат, а гендерне та сексуальне насильство мають переслідуватися відповідно до положень міжнародного права. Крім того, Європарламент підкреслив, що торгівля людьми для сексуальної експлуатації і будь-яких інших цілей є одним із найбільших ризиків для жінок і дітей, які тікають від війни в Україні [14]. Зазначена Резолюція є актом «м'якого права», вона має рекомендаційний характер і не передбачає наслідків за її невиконання. Однак вона вказує якого саме захисту і підтримки терміново потребують жінки, які тікають від війни, і жінки, які кожного дня відчувають на собі вплив війни, та як такий захист і підтримку забезпечити. Резолюція також показує недоліки практичного застосування актів «жорсткого права» ЄС, як-от, наприклад, Директиви тимчасового захисту. Вона є інструментом до змін і заповнення прогалів національного законодавства держав-членів ЄС. Ці деталізовані рекомендації можуть і мають згуртувати європейське співтовариство до активної співпраці у сфері боротьби з такими явищами, як: торгівля жінками і дітьми, сексуальне насильство, гендерне насильство і множинна дискримінація; надання системної допомоги Україні по фіксуванню воєнних злочинів проти цивільного населення, зокрема проти жінок і дітей, і притягненню винних до відповідальності за національним та міжнародним правом.

Наразі в Україні відсутні необхідні ефективні та всебічні механізми документування та фіксації злочинів сексуального насильства, пов'язаних із конфліктом. Окрім того, співробітники компетентних відділів правоохоронних органів та органів прокуратури не завжди знайомі із принципами та стандартами роботи із постраждалими від таких злочинів. Саме тому видається необхідним, щоб відповідні органи влади України забезпечували систематичний збір інформації щодо випадків вчинення актів сексуального насильства, пов'язаного із конфліктом, зокрема з метою передачі до Канцелярії прокурора Міжнародного кримінального суду [8].

На жаль, немає точних статистичних даних відносно того, скільки жінок стали жертвами гендерного насильства. Причин тому багато: часто в таких випадках самі жінки замовчують, що стали жертвою, оскільки не вірять у допомогу з боку держави та бояться; на окупованих територіях можуть взагалі бути відсутніми органи, до яких жінка може звернутися; жінка постійно перебуває під владою осіб, що спричинили насильство (полон, рабство тощо) [6].

Слід розуміти, що сьогодні жінки – це не тільки матері та дружини, постраждалі від конфлікту, а й представники сектору безпеки та оборони держави. Жінки – це потужний потенціал для захисту країни та встановлення миру. Як свідчать результати вивчення сорока мирних процесів у тридцяти п'яти різних країнах світу за останні 30 років, у тих випадках, коли жіночі групи мали змогу впливати на мирний процес, рівень успішності у досягненні згоди між сторонами був вищим. Згідно з висновками вчених Інституту інклюзивної безпеки України, які дослідили 182 мирні угоди, підписані протягом 1989–2011 рр., участь жінок як переговорників, медіаторів та підписантів на 35 % підвищує ймовірність того, що мирна угода буде підписана швидше та діятиме щонайменше 15 років (середній статистичний показник) [10].

Висновки. Проблема захисту прав жінок в умовах воєнних конфліктів як багатогранна, так і конкретна, вимагаючи конкретних міжнародних законодавчих актів, які мають бути спроможними до реалізації з конкретними рішеннями. Хоча законодавство щодо захисту жінок під час збройних конфліктів, можна вважати досить розробленим, в ньому все ж таки існують складнощі стосовно його дотримання державами-сторонами конфлікту, оскільки такі конфлікти вміщують в собі певні невизначеності. Додатковою проблемою, що потребує міжнародної уваги, виступає питання участі самих жінок у воєнних їх конфліктах. На увагу заслуговує питання захисту жінок-військовополонених з особливостями їх положення. Виходячи з вищесказаного, можна констатувати, що жінки виконують різні соціальні ролі під час воєнних конфліктів. Вони є не тільки жертвами, полоненими, але і комбатантами, членами організованого громадянського суспільства і правозахисниками, учасниками рухів опору, а також як активними учасниками мирних процесів.

Список використаних джерел:

1. Elisabeth Rehn and Ellen Johnson Sirleaf Women, War, Peace. 2002. Vol. 1. United Nations Development Fund for Women. 2002. P. 22–29.
2. Niamh Reilly. Women's Human Rights. Polity Press, 2009. P. 93–98.
3. Rashida Manjoo and Calleigh McRaith, "Gender-based violence and justice in conflict and post-conflict areas". Cornell International Law Journal. Vol. 44, No. 11. 2011. P. 11–12.
4. Rehn and Sirleaf, Women, War, Peace. 2015. P. 11.
5. Грушко М. В. Захист прав жінок-військовополонених в умовах збройного конфлікту. *Часопис Київського університету права*. 2010/3. С. 294–299.
6. Гнатівський М. М., Короткий Т. Р., Хендель Н. В. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів. 2-ге вид., доповн. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.
7. Декларація про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах та в період збройних конфліктів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_317.
8. Желтуха М. Попередження сексуального насильства під час війни та покарання за нього: рекомендації для України. URL: <https://jurfem.com.ua/poperedzennya-sek-sualnogo-nasylstva-pid-chas-viynu-ta-pokarannya-za-nyogo-rekomendacii-dlya-ukrainy/>.
9. Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців сектору безпеки / Колектив авторок. Київ, 2017. 264 с.
10. Інформаційний портал Цензор.Нет: Насильство щодо жінок в умовах військового конфлікту на сході України. URL: http://ua.censor.net.ua/blogs/2100/nasilstvo_schodo_jnok_v_umovah_vyiskovogo_konflktu_na_shod_ukrani.
11. Калугин В. Ю. Курс международного гуманитарного права. Минск : Тесей, 2006. С. 192.

12. Криль Ф. Международное гуманитарное право о защите женщин; Международный комитет красного креста. М. : МККК, 1994. С. 17–18.
13. Линдсей Ш. Женщины и война: содержание женщин под стражей во время войны. *Международный журнал красного креста*: сборник статей. 2001. URL: [http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/html/irrc-841-844-2001/\\$File/12_IRRC_842_Lindsey_RUS.pdf](http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/html/irrc-841-844-2001/$File/12_IRRC_842_Lindsey_RUS.pdf).
14. Мелеш Є. Резолюція Європарламенту «Вплив війни проти України на жінок» 2022 року : огляд. URL: <https://jurfem.com.ua/resoluitsia-evroparlamentu-vplyv-viyny-proty-ukrainy-na-zhinok/>.
15. Резолюція про вплив війни проти України на жінок від 5 травня 2022. URL: https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/249219/0109_T_The%20impact%20of%20the%20war%20against%20Ukraine%20on%20women%20UA.pdf.
16. Татаренко Г., Алієва К., Татаренко Д. Особливості загального правового статусу жінок за міжнародним законодавством у період збройних конфліктів. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/26.02.19/26.02.19-60-62.pdf>.

